

DOĞAN AVCIOĞLU, YÖN VE SOSYALİZM

29 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Doğan Avcioğlu ve *Yön Dergisi*, Türkiye’de sosyalizm kavramı konusundaki önyargıların aşılmasına büyük katkılarda bulundu.

Doğan Avcioğlu’nun sosyalizm konusundaki görüşlerini etkileyen önemli bir kişi, geçmişte eski TKP içinde merkez komitesi üyeliği dahil önemli görevlerde bulunmuş ve 1932-1935 döneminde yayımlanan *Kadro Dergisi*’nin ideologluğunu yapmış olan Şevket Süreyya Aydemir’dir. Doğan Avcioğlu tarafından daha sonraki yazılarında kullanılan “Türk sosyalizmi” kavramını da ilk kez Şevket Süreyya Aydemir (TİP’teki yönetim değişikliğinden çok kısa bir süre önce) 31 Ocak 1962 tarihli (Sayı 7) *Yön Dergisi*’nde yayımlanan “Türk Sosyalizmi ve Fikir Atatürkçülüğü” yazısında gündeme getirdi.

Doğan Avcioğlu, *Yön*’ün 1. sayısında “Kemer Sıkılım” başlıklı yazısında şunları yazıyordu: “Hızlı kalkınma temposunu sağlayacak çapta bir kemer sıkma gayreti, gelir dağılışındaki adaletsizliklerin giderilmesi, fedakarlık ve nimetlerde eşitliğin gerçekleştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu sebeptir ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısında az gelişmiş memleketler için tek çıkar yol, sosyalizmdir.” (*Yön*, Sayı 1, 20 Aralık 1961)

Doğan Avcioğlu, *Yön*’ün 10 Ocak 1962 tarihli sayısında (Sayı 4) yayımlanan “Yapıcı Milliyetçilik” yazısında da sosyalizmi savundu:

“Bu buhranlı durumda, gerçek milliyetçinin ve vatanseverin vazifesi, çıkmazdan kurtuluş yolu aramak, bir çıkar yol bulmak için çırpınmaktır. YÖN bu gaye ile ortaya çıkmıştır. Yüzlerce Atatürk çocuğunun imzasını taşıyan YÖN’ün BİLDİRİ’si bu çırpınının, müspet yolda bir ifadesidir. “Yeni Devletçilik” anlayışı, bir kalkınma metodu olarak ortaya konmuştur.

“Biz şahsen, bir adım daha atarak, demokratik bir sosyalizmin tek çıkar yol olduğuna inanıyoruz. (...)

“Yavaş ve adaletsiz bir kalkınma, geçen yüzyılda mümkündü. Yirminci yüzyılda, yavaş ve adaletsiz bir kalkınma, komünizme giden en kısa yoldur. Ancak sosyalizm, demokratik düzen içinde, hızlı ve adil bir kalkınmayı sağlayabilir. Sosyalizm külfet ve nimette eşitliği gerçekleştirerek, “elle gelen düğün bayram” havası içinde milletçe fedakarlığa elverişli ortamı yaratır. Çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getirerek, çalışma aşkını kuvvetlendirir. Böylece, tasarruf ve yatırım hacmi artarak kalkınma hızlanır.

“Liberal ekonomilerde yama gibi duran ve ekseriya süsten ibaret kalan plan, sosyalist ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır. Plancılık, verimli büyük işletme ve kooperatifçilik hareketi, sosyalizmde en elverişli zemini bulur. Bu da milli kaynakların israfını azaltır.

“Sosyalizm, tek kelimeyle, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma metodudur. Sosyal adalet içinde hızlı kalkınma ise, memleketimizi bugünkü çıkmazdan kurtaracak tek yoldur. Bunun içindir ki, sosyalizm en büyük milliyetçiliktir.” (Yön, Sayı 4, 10 Ocak 1962)

Doğan Avcioğlu *Yön*’ün 31 Ocak 1962 tarihli sayısında “Niçin Sosyalizm?” başlıklı bir yazı yayımladı. *Yön*’ün aynı sayısında Şevket Süreyya Aydemir de yazı yazmaya başladı ve “Türk sosyalizmi” kavramını kullandı:

“Bir toplum düzeni olarak, iyi niyetli hiç kimsenin sosyalizme karşı koyabileceğini sanmıyoruz. İnsanın insanı istismarına son veren, milli gelirin çalışma ölçüsüne göre paylaşılmasını sağlayan, insanların çeşitliliğinden hareket ederek herkese eşit şans veren bir toplum düzenine herkes taraftardır. Bu düzenin ne dereceye kadar gerçekleştirilebileceği, yeni istismar şekillerinin ortaya çıkıp çıkmayacağı tartışılabilir. Fakat fikir olarak böyle bir toplum düzeninin aleyhinde bulunulamaz.

“Meselenin bu tarafını bir kenara bırakıyoruz. Biz, sosyalizmi bir kalkınma metodu olarak ele alacağız. İddiamız şudur: Az gelişmiş memleketler arasında bulunan Türkiyemizde, hürriyet ve sosyal adalet içinde hızlı kalkınmayı sağlayacak tek metod sosyalizmdir. Buna karşılık, özel teşebbüse dayanan bir kalkınma hamlesi, Sadun Aren’in seri yazısında uzun uzun belirttiği gibi, geniş kütlelerin refah taleplerini süngü ile susturan faşist bir idarenin mevcudiyetini zaruri kılar. (...)

“Halbuki sosyalist sistemde, fedakarlık ve nimette eşitlik esastır. Fakir kütleler vergi verirken, zenginlerin kendilerinden çok daha ağır vergi ödediklerini bileceklerdir. Mirasyedilerin değil, en iyi ve en faydalı şekilde

çalışanın en çok kazandığını göreceklerdir. Böyle bir ortamda, kütlelere fedakarlığı seve seve kabul ettirmek, milletçe fedakarlıktan konuşmak mümkündür.

“İşte sosyalizm, hürriyet düzeni içinde hızla kalkınmak isteyen memleketimizde, bunun için tek çıkar yoldur.” (Yön, Sayı 7, 31 Ocak 1962)

Doğan Avcioğlu, 14 Mart 1962 tarihli Yön’de yayımlanan “Kalkınma Programı, II. A’dan Z’ye Kadar Reform” yazısında, Şevket Süreyya Aydemir’in geliştirdiği “Türk sosyalizmi” kavramını kullanmaya başladı:

“Türk sosyalizminin başlıca hedefleri şu şekilde özetlenebilir:

“1) Kapitalizmin öncesi iktisadi yapıyı, kalkınmayı sağlayacak şekilde modernleştirmek.

“2) Başta atıl işgücü olmak üzere kaynakların tam istihdamını sağlamak.

“3) Planlamayı, sosyal, iktisadî, siyâsî ve kültürel alanlarda büyük değişiklikleri sağlayacak güçlü bir müdahale vasıtası olarak kullanmak.

“4) Çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getirmek ve kültür için fırsat eşitliği yaratmak.

“5) Çalışanlar demokrasisini kurmak.” (Yön, Sayı 13, 14 Mart 1962)

Doğan Avcioğlu, 14 Mayıs 1962 tarihli (Sayı 22) Yön’de yayımlanan “Milyonların Affı” yazısında da sosyalizmi savundu:

“Halbuki sosyalist düzen, kârın yerine sosyal faydayı geçirecek ve ekonomiyi memleket çapında organize ederek, başta işgücü olmak üzere kaynakların tam kullanılmasını sağlar.

“Bu da, Türkiye için sosyalizmden başka çıkar yol olmadığını gösteren yeni bir örnektir.

“Kayseri’deki üç yüz adamın affını memleketin en önemli meselesi haline getiren zihniyet, ne kadar direnirse dirensin, önümüzdeki yıllarda, en uygun şartlar altında bile çoğalacak olan işsizlik, Türkiye’yi sosyalizm yoluna koyacaktır. Memleketimizi doktrinlerden çok, olaylar sosyalizme itmektedir.” (Yön, Sayı 22, 14 Mayıs 1962)

Doğan Avcioğlu, 30 Mayıs 1962 tarihli (Sayı 24) Yön’de “Türkiye için Neden Sosyalizmden Başka Çıkar Yol Yok” başlıklı bir yazıda, bir yabancı yazarın çalışmasından hareketle, görüşlerini özetledi.

Doğan Avcioğlu ilk kez Yön’ün 22 Ağustos 1962 tarihli sayısında (Sayı 36) yayımlanan “Sosyalizm Anlayışımız, Türk Sosyalizmi” başlıklı yazıda Şevket Süreyya Aydemir tarafından geliştirilen “Türk sosyalizmi” kavramını ayrıntılı bir biçimde ele aldı:

“O halde Türkiye için nasıl bir Sosyalizm istiyoruz? Yukarıdaki açıklamalar Batı Sosyalizminin memleketimize örnek olamayacağını göstermektedir. Az gelişmiş bir ülke olan Türkiye’de Sosyalizm radikal olacak, kısa zamanda yeni bir toplum düzeni kurmaya yönelecektir.

“Doğu Sosyalizmi de Türkiye’ye örnek teşkil edemez. Asıl gayenin insanın gelişmesi olduğunu unutabilecek kadar insafsız metotlara yönelmek, arzu edilecek bir şey olmadığı gibi zaruri de değildir. Böyle bir Sosyalizm anlayışına, kalkınma konusundaki müessiriyetine rağmen karşıyız. Radikal, fakat insani bir Sosyalizmden yanayız.

“Burada bir noktayı iyice belirtmek ve iftiralara cevaplandırmak lazım: Türk halkının refah ve saadeti için mücadele eden Sosyalistlerin, gerçek milliyetçiler olduğuna inanıyoruz. Sosyalizmin milliyetçi anlayışı, milli bağımsızlık konusunda da görülmektedir. Sosyalist, Amerikan boyunduruğuna da, Rus boyunduruğuna da karşıdır. Ekonomik bağımsızlıkla tamamlanmadıkça, yirminci yüzyılda siyasi bağımsızlığın fazla bir mana taşımayacağına inanır.

“Bu sebeple, Amerika’dan fazla Amerikanlık taslayan ağaların ve ağalara uşaklık eden sözde milliyetçilerin, vatanseverliklerinden şüphe ediyoruz. Türk ekonomisini dilencilikle yaşar hale getirerek yeni bir ‘Dünyunu Umumiye’ devri açan ve zengin amcalarımızı kızdırmak endişesiyle milli kurtuluş hareketlerini desteklemekten korkan idarecilerin milliyetçiliğine inanmakta güçlük çekiyoruz.

“Sosyalizmin temel hedeflerinden biri, en kısa zamanda ekonomik bağımsızlığın gerçekleştirilmesi ve dış kredilerin eşit şartlarla alınmasının sağlanması olacaktır. Sosyalizm, bu anlamda milliyetçidir. Milliyetçilik babında, Sosyalistlere toz kondurabilecek fazla sayıda babayiğit mevcut olmasa gerektir.

“Esasen Sosyalizmi, Halkçılık, Devletçilik, Devrimcilik, Laiklik, Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en tabii sonucu ve devamı sayıyoruz. Sosyalizmin, Atatürk Devrimlerini geliştirme ve ileri götürme yolu olduğuna inanıyoruz.

“Sosyalizm, Atatürkçülük kadar, demokrasinin de tabii sonucudur. Demokrasi, Sosyalizmin ikiz kardeşidir. Bu hedefe, ya ihtilalci yollardan, ya da klasik demokrasinin sağladığı imkanlardan faydalanılarak varılabilir. Biz, Sosyalizme ikinci yoldan ulaşılmasını tercih ediyoruz. Gerçek bir söz ve teşkilatlanma hürriyeti tanındığı takdirde, Sosyalizmin normal yollardan başarıya ulaşacağına güveniyoruz.

“Anayasanın tanıdığı hürriyetlerin gerçekleştirilmesi, korunması ve antidemokratik kanunların tasfiyesi için ön safta mücadele edecek olanlar, hiç şüphe edilmesin, Sosyalistlerdir. Yalnız bu noktada çok aşırı hayallere kapılmamak ve mevcut düzenden faydalananların mukavemetlerini küçümsemek lazım. Bugün açık rejim adı altında mutlu azınlığın diktasını yürütmeye çabalayanların nerelere kadar gidebilecekleri iyi bilinmeli. Daha düne kadar hürriyet şampiyonluğunu kimseye vermek istemeyenlerin çıkarlarına dokunulmaz, faşist usullere rahatça başvurdukları unutulmamalı.

“Dünkü hürriyet şampiyonları şimdiden klasik demokrasiye gerçekten inanmış insanlara yakışmayacak tehditler savuruyorlar. Antidemokratik kanunlara el atmaktan kaçınıyorlar. Bu sebeple, bugün Türkiye’de demokrasi imtihanını Sosyalistler değil, iktisadi ve siyasi gücü ellerinde tutanlar vermekteler. Sosyalist mücadelenin şeklini, iktidarların davranışı tayin edecektir. Demokratik yollardan gerçek demokrasiye ulaşmak isteyen Sosyalistler, bunu önlemeye çalışacak demokrasi düşmanlarıyla sonuna kadar savaşmaya hazır olmalıdırlar.

“Sosyalizm, bu mücadeleden başarıyla çıkacaktır. Zira Orta Çağ ve tahammülü gittikçe güçleşen istismar düzenini tasfiye edemeyen, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek yerine dilencilikle yaşamaya yönelen, bugünkü Atatürkçülüğe aykırı gidış, daha çok uzun müddet sürüp gidemez. Sosyalizmin tek kurtuluş yolu olduğu, çok geçmeden anlaşılacaktır. Yalnız Sosyalizm, Alaaddin’in sihirli lambası gibi, kendiliğinden her derde deva olacak değildir. Bu sebeple Sosyalistler, klişelerden kurtulup, Sosyalizmin memleketimizdeki uygulanış şartları ve bunun ortaya çıkarttığı müşahhas meseleler üzerinde açık ve kesin görüşler ortaya koymak zorundadır.” (Yön, Sayı 36, 22 Ağustos 1962)

Doğan Avcioğlu Yön’ün 17 Ekim 1962 tarihli sayısında (Sayı 44) yayımlanan “Cepheler Beliriyor” başlıklı yazıda sosyalizme ilişkin görüşlerini ele almayı sürdürdü. Yazıda, halkın siyasi tercihlerini de geçmiş uygulamaların bir sonucu olarak değerlendirdi:

“Yön’ün, Türkiyemizi çağdaş uygarlık düzeyine götürecek en insani ve en kestirme yolun, milliyetçi ve istiklâlcî bir Sosyalizm olduğuna, iki iki dört eder kesinliğiyle inandığı malumdur. Fakat mevcut şartlar altında sosyalizm bile en önemli mesele değil. Önemli olan; toplumun bütün sağlam kuvvetlerinin, memleketimizi sosyal adalet içinde hızla kalkınma yoluna sokacak asgari bir program etrafında birleşmeleri. Maziye değil de, ileriye dönük Atatürkçü bir programın gerisinde devrimcilerin toplanmaları. Bu toplayıcı programı bir an önce ortaya koymak lazım. (...)

Durumu, halkın cehaleti ve geriliğiyle izaha kalkışmak, çok kolay, fakat yanlış bir yoldur. Sosyal ve ekonomik yapının, halkı ağa ve eşraf hakimiyeti altına koyduğunu, seçimlerde halk yerine, bu sömürücülerin iradesinin tecelli ettiğini söylemek de yeterli değildir. Halkın tutumunda, CHP idarecilerinin 1946’dan önceki davranışları da önemli bir rol oynasa gerek. O zamanların iyi niyetli devrimci kadrosu, Halkçılık ilkesini benimsediği halde, bu ilkeyi sağlam temeller üzerine oturtmayı becerememiştir. Halkçılık politikasının yürütülmesi, Anadolu ve halkla hiçbir ilgisi olmayan Osmanlı efendisine bırakılmış, devrimci kadro, halkla arasındaki engelleri kaldırmak yerine, eşrafla işbirliği yapmıştır. Bu durumda Halkçılıktan gittikçe uzaklaşılması mukadderdi. Nitekim halkın hafızasında devrimci kadronun bütün iyi niyetlerine rağmen, CHP idaresinden sadece, jandarma, tahsildar ve baskı kalmıştır. Bu yüzden geniş küteler, 1950’de iktidara gelen sömürücü kadroya bile, jandarma ve tahsildar istibdadını hafiflettiği ve halka daha yakın gözüktüğü için, dört elle sarılmışlardır. Milli Birlik İdaresinin, halka yukarıdan bakmaya alışık bürokrasinin hakimiyetini tekrar tesis ederek, kütelerde eski baskı devrinin geri geldiği intibamı yaratması Menderes devrine duyulan hasreti arttırmıştır. CHP’ye karşı partilerin seçimlerde sağladığı kolay başarının temel sebebi bu olsa gerek.

“Bugün de, halk küteleri ile halkın mutluluğunu yürekten isteyen devrimci kuvvetler arasında bir uçurum vardır. Nitekim son gençlik hareketleri, halk küteleri tarafından pek tutulmamıştır. Halk halen sömürücü kadroyu, halkçı aydınlara tercih etmektedir! Bu durumda, devrimci kuvvetlerin hareket noktası, akla ve mantığa aykırı düşen bu tezadı ortadan kaldırmak ve halkı kazanmak olmalıdır.” (Yön, Sayı 44, 17 Ekim 1962)

Doğan Avcioğlu, Yön’ün 7 Kasım 1962 tarihli sayısında (Sayı 47) yayımlanan “Kaynağa Dönüş” yazısında, sosyalizmle Atatürk’ün halkçılık programı arasındaki yakın bağa işaret etti. İlk başta yalnızca sosyalizmden söz eden, ardından “Türk sosyalizmi” kavramını benimseyen Doğan Avcioğlu’nun Atatürk ile sosyalizm arasında bir bağ kurmaya başlaması önemliydi:

“Kuvayı Milliyeciler kurtuluşu Halkçılıkta görüyorlardı. Halkçılık, kapitalizme, ağa ve eşraf idaresine karşı olması, doğrudan doğruya çalışan sınıfların iktidarı ele alması demektir. Bugün bu görüşün adına Sosyalizm diyoruz. Halkçılık da diyebiliriz. (...)

“Bugün de Türkiye'nin en önemli meselesi Halkçılık. Geçmiş denemenin de gösterdiği gibi, halkı inandırmadan, halkın gönüllü işbirliğini sağlamadan köklü hiçbir değişiklik yapılamaz ve Türkiyemiz hızla ilerleme yoluna sokulamaz. Halkı, ufak tefek tavizlerle peşinden sürükleyen halk düşmanlarının elinden kurtarmak, demokrasinin işlenmesi için de şart.

“Kurtuluş yolu, 1919'da olduğu gibi, bugün de Halkçılıktan geçiyor. Gerçek Atatürkçüler, geçmiş hatalardan da ders alarak, sistemli ve metotlu bir " Halkçılık Programı" etrafında toplanmak zorundadırlar.” (Yön, Sayı 47, 7 Kasım 1962)

Doğan Avcıoğlu 10 Nisan 1963 tarihli (Sayı 69) Yön'de, “Sosyalizme Giden Yollar, Sosyalizmden Önce Atatürkçülük” başlıklı bir yazı yayımladı.

“Tarihin (o tanıdığı en zalim diktatörlerden bir: olan Stalin'in demir pençesi altında, insafsız, kanlı ve yüksek maliyetli bir deneme pahasına Sovyetler Birliği, bir nesil içinde kalkınma davasını çözmüş ve İktisadi alanda dünyanın ikinci devleti hâline gelmiştir. (...)

“Bu memleket de, son yıllarda atılan bazı liberal adımlara rağmen, son derece merkezî ve teferruatlı bir planın boşuculuğundan ve yeni bir sınıf yaratmaya istidatlı olan bürokrasinin istibdadından tamamen kurtulamamış, üretimin sevk ve idaresiyle dağıtımının küttelece yürütülmesini sağlayacak tatminkar bir çözüm yolunu henüz bulamamıştır. Başka bir ifadeyle, kapitalizmi tamamen tasfiye eden Sovyetler Birliği, en geniş anlamıyla hürriyetçi ve insanca olan sosyalist demokrasiyi bütün şumulüyle gerçekleştirmiş değildir. (...)

“Kapitalizme hasım bir Sovyet Blokunun mevcudiyeti ve yardım elini uzatması, tarafsız bir dış (politikayı seçen genç devletlerin, milletlerarası kapitalizmin nüfuzundan nispeten sıyrılmalarını ve kapitalist olmayan çözüm yollarına yönelmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu yönelişe biraz aceleci olarak sosyalizm ismini veren genç ülkeler, (...) askeri idarelerle, Afrika'da rastlandığı gibi, sivil, fakat otoriter rejimlerle, kapitalist olmayan bir kalkınmayı ve demokratik reformları gerçekleştirme çabasıdadırlar. Hedef, kapitalist gelişme safhasını atlayarak ilkel bir kapitalizmden sosyalizme geçmektir. (...)

“Kapitalist olmaya yönelmiş bir intikal devresi, kapitalizmi atlayarak, sosyalizmi kurmaya hazırlanmak için en kısa yoldur. Bu ülkeler, sosyalizmin inşasına başlamadan önce, süresi (işçi sınıfının gücü ve tecrübesi, köylü ve işçi sınıfı arasındaki dayanışma seviyesi, milletlerarası kapitalizmle bağlılık derecesi gibi) iç ve dış kuvvet dengesine bağlı olan bir intikal devresi geçirmek zorundadırlar. Bu intikal devresi, milli kurtuluş hareketlerinin devamıdır. (...)

“Milli Kurtuluş hareketlerini başaran az gelişmiş ülkelerin tek çıkar yol olarak seçtikleri, demokratik reformlara dayanan bu kapitalist olmayan gelişme yolu, aslında Atatürk'ün büyük bir sezikle bulunduğu devletçilik ve halkçılık ilkelerinin uygulanmasından başka bir şey değildir. Sayın Şevket Süreyya Aydemir de, ‘Türk, sosyalizmi, Memleketçi sosyalizm, Ülkeler sosyalizmi’ gibi yeni terimler ortaya atarken, ilkel bir kapitalizmden sosyalist kuruluşa atlamak için gerekli intikal safhasını kastetmekte ve bu safhanın Atatürkçü hüviyetini haklı olarak belirtmektedir. (...)

“Türkiye, kalkınma ve Batılılaşmanın ve hatta milletçi var olabilmenin tek şartı olarak, kapitalist olmayan ve demokratik reformlarla desteklenen halkçı ve devletçi bir politikaya dört elle sarılmak zorundadır. (...)

“Sosyalizmin inşasına geçiş süresi toplumdaki kuvvet dengesine tâbi olan bu intikal devresinin sonunda gerçekleştirilebilecektir. Fakat o devrede, sosyal yapıdaki değişiklikler yüzünden kuvvet dengesi sosyalist kuvvetler lehine bozulmuş olacak ve ileri gidişi daha sosyal bir tabana oturarak tavizsiz şekilde yürütmek imkanı çıkacaktır. Sınıf önderliği meselesi, işte bu safhada önemli bir konu haline gelecektir. Zira sosyalizm ancak gerçek sosyalist kuvvetlerle sıhhatli bir şekilde kurulabilir. Fakat sosyalizm bugünün meselesi değildir. Bütün Atatürkçü kuvvetler gibi sosyalistler için de bugünün davası, Türkiyemize ilerleme yolunu açacak, halktan yana bir devletçiliğin ve demokratik reformların sahneye konmasını sağlamak amacıyla mümkün olan en geniş güçbirliğini gerçekleştirmektir.” (Yön, Sayı 69, 10 Nisan 1963)

Şevket Süreyya Aydemir'in, 6 Şubat 1963 tarihli Yön'de (Sayı 60) yayımlanan “III-Emek, İşçi Sınıfı ve Emegin Sosyal Değeri” yazısında yer alan aşağıdaki değerlendirme sonrasında “Türk Sosyalizmi” konusu gündemden düştü:

“Türk Sosyalist Kültür Derneği’nin ve Türk sosyalizminin bir üyesi olarak benim dileğim, Türkiye’de sosyal çatışmaların, sınıf kavgalarının, sınıf önderliklerinin, halk yararına ve halk için yaratılacak yeni organlarla yumuşatılmasıdır. Gelirin daha iyi dağılımı ile, ileri bir devletçiliğin, hem de anayasamızın ilkelerini geliştirerek düzenlenmesi bu konuda ilk akla gelen tedbirlerdir. Acaba bu mümkün olabilecek mi? Yoksa sokak politikacısının, demagoglarının selameti işporta edebiyatı ile, adına devlet dediğimiz asil varlığın dar görüşlü menfaat kaygılarına kurban edilecek midir?

“Şimdi her şey, bu istifhamın nasıl çözümleneceğine bağlıdır.” (Yön, Sayı 60, 6 Şubat 1963)

Şevket Süreyya Aydemir’in “Türk sosyalizmi” konusunda Doğan Avcıoğlu ile işbirliği 1963 yılının ilk aylarında sona ermiş gözükmetedir.

Doğan Avcıoğlu, daha sonraki yazılarında da sosyalizm konusuna pek değinmedi. Bu arada Türkiye İşçi Partisi’ne yönelik eleştirilerin yer aldığı bazı yazılar yazdı.

Doğan Avcıoğlu, 23 Eylül 1966 tarihli Yön’de (sayı 182), “Sınıf Mücadelesi Sosyalizm ve Milliyetçilik” başlıklı bir yazısında sosyalistlerin milliyetçilerden kopma tehlikesine dikkat çekti:

“Türkiye’de de bugün sosyalist, hareket, toplumdaki kuvvet dengesini ve geçilmesi zorunlu aşamaları hiç hesaba katmadan, antiemperyalist mücadele ile sosyalist mücadeleyi eş anlamda sayma ve kendi dışındaki milliyetçi güçlerle savaşıma eğilimi göstermektedir. Bu eğilim önlenemediği ve geliştiği takdirde, henüz ilk adımlarını atan sosyalist hareket, kendini zorla öteki milliyetçi güçlerin dışına itecek ve çok korkulur ki, etkisizliğe mahkum olacaktır.” (Yön, Sayı 182, 23 Eylül 1966)

21 Ekim 1969 tarihinde yayımlanmaya başlayan ve 27 Nisan 1971 tarihindeki son sayısına kadar devam eden *Devrim Gazetesi*’nde de “Türk sosyalizmi” veya genel olarak sosyalizm tartışılmadı.

Doğan Avcıoğlu’nun *Devrim*’deki program niteliğindeki yazılarının toplandığı ve 1971 yılı Şubat ayında yayımlanan *Devrim Üzerine* (Doğan Avcıoğlu, *Devrim Üzerine*, Bilgi Yay., Ankara, 1971) kitabında sosyalizmden hiç söz edilmemektedir. Buna karşılık “kapitalist olmayan kalkınma yolu” ele alınmaktadır.

Bu kavram veya daha doğru ifadeyle, “sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol,” 1960’lı yıllarda Sovyetler Birliği’nin az gelişmiş ülkelere yönelik dış politikasının temel stratejisiydi.

Doğan Avcıoğlu “kapitalist olmayan yol” stratejisini, “Sınıf Mücadelesini Kim Körüklüyor” yazısında şu şekilde ifade ediyordu: “Barış içinde sınıfsız toplum ülküsüne doğru yol almak, ancak Sosyalizme yönelmiş, kapitalist olmayan gelişme yolunu seçmemizle mümkündür. Sosyalizm, diğer bir sürü sebeplerin dışında, bu yüzden de, tek kurtuluş yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun içindir ki, Türk Sosyalistleri, Atatürk’ün ülküsüne sadıktırlar. Kapitalizmi seçen, gelmiş geçmiş hükümetler ise, Atatürk’ün yolundan kesin şekilde ayrılmışlardır.” (Yön, Sayı 57, 16 Ocak 1963)

Bu yıllarda bu stratejinin uygulandığı bazı ülkeler ilgi çekiyordu. 1972 yılında Mısır Arap Cumhuriyeti, Cezayir, Gine, Tanzanya, Kongo Halk Cumhuriyeti, Suriye, Irak, Somali, Yemen Halk Demokratik Cumhuriyeti ve Birmanya kapitalist olmayan yolda ilerliyordu. (V.Solodovnikov – V.Bogoslovsky, *Non-Capitalist Development, An Historical Outline*, Progress Publishers, Moscow, 1975;97)

Sovyetler Birliği, Türkiye’de Doğan Avcıoğlu’nu ve 1960’lı yılların sonlarına doğru katıldığı cunta girişimini yakından izliyordu.

Yalçın Küçük, Sovyetler Birliği’nin bu konudaki ilgisi hakkında Doğan Avcıoğlu’nun anlatımlarını şöyle aktarıyordu: “Çok anlatmazdı Avcıoğlu, anlattıklarından birisi şudur: Büroda oturuyordum, Sovyet elçiliğinden her zaman tanıdığım birisi geldi, biraz oturdu, sonra masadan bir kağıt aldı ve ters olarak, ‘aranızda ajan var, Bahçelievler toplantısına ajan sızmıştır’, dedi ve gitti. Eklediği o zamana kadar şüphelenmeye başladıklarıdır. Bahçelievler’de bir cunta toplantısı var, KGB izlemeye almış durumdadır. Elektronik aygıtlardan, ajanın sinyallerini saptıyorlar.” (Bilgesu Erenus – Yalçın Küçük, *Aydınlık Zindan*, Kaynak Yay., İstanbul, 2000;208)

9 Mart 1971 tarihinde bir darbe yapmayı planlayan “Madanoğlu Cuntası”nın (Doğan Avcıoğlu’nun hazırlanmasında büyük katkısı olduğu) Anayasa taslağı da “sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol” anlayışının çok başarılı bir örneği idi.